

Hemşirelerin ve Son Sınıf Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin COVID-19 Pandemi Sürecinde Mesleklerine Olan Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

Evaluation of the attitudes towards their professions and self-efficacy levels of nursing students and nurses working with patients infected with COVID-19

Araştırma

Research

Gürcan Solmaz¹

DOI: 10.17942/sted.1089643

Geliş/Received: 18.03.2022
Kabul/Accepted: 16.05.2023

Özet

Amaç: Bu çalışma pandemi hastanesi olan Sivas Numune Hastanesi hemşirelerinin ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi son sınıf hemşirelik bölümü öğrencilerinin pandemi sürecinde mesleklerine olan tutumları ile öz yeterliliklerinin değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı karşılaştırmalı tipteki çalışma Google Form aracılığı ile 01-30 Eylül 2020 tarihleri arasında 270 hemşire ve 175 öğrenci hemşirenin gönüllü olarak katılımı ile tamamlanmıştır.

Bulgular: Hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlilik ve hemşirelik mesleğine yönelik tutumlarının hemşirelere göre yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p<0.001$). Ayrıca hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutumun gelişiminde öz yeterlilik düzeyinin olumlu katkı sağladığı saptanmıştır ($r=0.340$, $p<0.001$).

Sonuç: Hemşire ve hemşirelik öğrencilerinin öz yeterliliklerinin yüksek olması pandemi ve doğal afetler gibi zorlayıcı süreçlerde mesleklerine bağlılıklarını artırarak hemşirelik bakım kalitesine önemli yansımalarda bulunabilir.

Anahtar kelimeler: COVID-19, Hemşire, Mesleki tutum, Öğrenci, Öz yeterlilik

Abstract

Objective: This study was conducted descriptively and comparatively with the aim of evaluating the attitudes of nurses working at Sivas Numune Hospital, a pandemic hospital, and the self-efficacy of final year nursing students at Sivas Cumhuriyet University Health Sciences Faculty during the pandemic process.

Method: This descriptive comparative study was conducted between 01-30 September 2020 using a Google Form with the voluntary participation of 270 nurses and 175 nursing students.

Findings: It was determined that the self-efficacy and attitudes of nursing students towards their profession were higher than those of nurses ($p<0.001$). Additionally, it was found that the development of a positive attitude towards the nursing profession was positively influenced by the level of self-efficacy ($r=0.340$, $p<0.001$).

Conclusion: The high self-efficacy of nurses and nursing students can contribute significantly to the quality of nursing care by increasing their dedication to their profession during challenging situations such as pandemics and natural disasters.

Keywords: COVID-19, Nurse, Professional attitude, Self-efficacy, Student

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı (Orcid no: 0000-0002-2235-8084)

Giriş

Hemşire ve ebelerin Yeni Tip Korona Virüs (COVID-19) pandemisinde gösterdikleri özveri ve cesaret 2020 yılının Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından Uluslararası Hemşire ve Ebe Yılı olarak ilan edilmesini sağlamıştır (1,2). Eylül 2020 tarihinde Dünyadaki COVID-19 ile enfekte bireylerin ortalama % 10'unu sağlık çalışanlarının oluşturduğu tespit edilmiştir (2,3). COVID-19 pandemisinde hemşirelerin mesleklerine yönelik yaşadıkları sorunlar ile ilgili yapılan çalışmalarda; hemşirelerin yoğun iş temposu içerisinde çalışma, semptomatik ya da asemptomatik enfekte hastalara maruz kalma, belirsiz iş tanımı ve alışılmadık bakım prosedürlerinin olduğu saptanmıştır (4,5). Bu durumlar, pandemi sürecinde hemşirelerin özellikle ankisyete, endişe, korku ve tükenmişlik yaşadıklarını ve bu durumların mesleklerine yönelik olumsuz tutum geliştirmelerine zemin hazırladığı şeklinde yorumlanmıştır (5,6).

Mesleğe yönelik tutum; belirli duygu, inanç ve davranışların uzun süreli yaşanması ile pozitif olarak şekillenmektedir (6,7). Buna karşın, uzun süreli mesleki stresin, mesleki tutum ve psikolojik iyi olma hali ile negatif yönde ilişkili olduğu yapılan çalışmalar ile belirlenmiştir (7-9). Öğrenci hemşirelerin salgın sürecinde meslektaşlarının yaşadıkları zorlukları gözlemlemeleri, mesleğe yönelik tutumlarını ve gelecekte sağlık sistemi işleyişini olumlu yada olumsuz şekilde etkiletebileceği yönünde öngörüler bulunmaktadır (2,9).

Hemşirelik mesleğine yönelik tutumu etkileyen faktörlerden biride öz yeterlilik algısıdır (3,10). Öz yeterlik, kişinin kendi yeteneklerine, bilgi ve deneyimine olan güveni olarak tanımlanmaktadır (10). Hemşirelerin öz yeterlilik düzeyinin; iş tükenmişliği, akıl sağlığı ve dayanıklılık ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (11,12). Daha önceki pandemilerde, öz yeterliliği düşük sağlık çalışanları daha yüksek korku yaşamışlardır (13,14). Daha da önemlisi öz yeterlik, hemşirelerin bulaşıcı hastalığı olan bireylere bakım verme isteğini güdüleyen önemli bir faktördür (5,13). Bununla birlikte; hemşirelik alanında mesleğe karşı olumlu tutum ve öz yeterlilik düzeyini geliştirecek stratejiler belirlemek ve sağlık hizmetleri kalitesini artırmak için bu konuda daha fazla kanıtı ihtiyaç duyulmaktadır.

Hemşirelik öğrencileri; sağlık sisteminin gelecekteki temsilcileridir. Hemşirelerin pandemi sürecinde çalışma şartları, yüksek risk altında olmaları, enfekte sağlık personeli verilerinin basın ve sosyal medya üzerinden yayılması, olan biteni saha dışında, uzaktan izlemekte olan hemşirelik öğrencilerinin öz yeterlilik algılarını ve mesleklerine olan tutumlarını etkileyebilir.

Bu çalışma; pandemi sürecinde hemşirelerin ve son sınıf hemşirelik bölümü öğrencilerinin pandemi sürecinde mesleki tutum ve öz yeterlilik algıları arasındaki farkın nedenlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Türü: Bu çalışma pandemi hastanesi olan Sivas Numune Hastanesi hemşirelerinin ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi son sınıf hemşirelik bölümü öğrencilerinin pandemi sürecinde mesleklerine olan tutumları ile öz yeterliliklerinin değerlendirilmesi amacıyla tanımlayıcı karşılaştırmalı olarak yapılmıştır.

Katılımcılar: Araştırmanın yapıldığı ilin tek pandemi hastanesinde çalışmakta olan 855 hemşire ve ilin tek üniversitenin Hemşirelik Bölümü 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde son sınıfa kayıtlı 187 öğrenci bulunmaktadır. Araştırmaya katılan tüm hemşireler COVID-19 PCR testi pozitif hastalara bakım vermektedir. Son sınıf öğrenci hemşirelerin araştırmanın yapıldığı tarihlerde eğitimleri online olarak devam etmekteydi.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri; hemşirelerin dahil edilme kriterleri; (a) COVID-19 pandemi hastanesinde Mart 2020 tarihinden itibaren çalışan (b) Mart 2020 tarihinden itibaren doğum, hastalık ve idari izinli olmayanlar, öğrencilerin dahil edilme kriterleri; (a) Eylül 2020 tarihinde Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü son sınıf öğrencisi olanlar ve çalışmaya katılmayı kabul edenler araştırmaya alınmıştır.

Örneklem Sayısının Belirlenmesi: Bu araştırmanın evreni 2020-2021 akademik yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde yer alan 448 son sınıf hemşirelik öğrencisi ve 2020 yılı Sivas Numune Hastanesinde çalışan 450 hemşiredir. Araştırmanın örnekleme, Pourhoseingholi ve ark (15) tarafından oluşturulan teknik ile %95 güven aralığında ve %5 hata payıyla en az 265 hemşire

126 öğrenci olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonunda; 270 hemşire 175 öğrenci anketi eksiksiz tamamlamıştır.

Veri Toplama:

Araştırma verileri, Google formları aracılığıyla online olarak toplanmıştır. Örnekleminin % 90'ına anketler araştırmacı tarafından e-posta ve sosyal medya aracılığıyla yollanmış, örneklemin geriye kalan % 10'u için hemşireler ve öğrenciler anketleri birbirlerine iletilmişlerdir. Toplam 607 katılımcıya anket ulaştırılmış, hemşirelerden 270 (%60,6) öğrencilerden 175 (%39,4) katılımcı anketteki tüm soruları eksiksiz tamamlamıştır. Üç gün üst üste ankete kimse katılmadığında, veri toplama aşaması sonlandırılmıştır.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Anket sorularına geçmeden önce katılımcının onayı istenmiş, araştırma hakkında bilgi verilmiştir.

1. Kişisel Bilgi Formu (KBF), araştırmacı tarafından konu ile ilgili literatür taraması sonucunda sosyo-demografik özelliklerin (yaş, cinsiyet, medeni durum, klinik deneyim yılı) sorgulandığı bölümdür (6-8).

2. Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği (HMYTÖ); Çoban ve Kaşıkçı (2010) tarafından geliştirilen bu ölçek; "Mesleğin Özellikleri", "Mesleği Tercih Etme Durumu" ve "Mesleğin Genel Durumuna İlişkin Tutum" olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte beşli likert tipi şeklinde yanıtlanan toplam 40 soru yer almaktadır. Ölçeğin kesme puanı bulunmamakta ve yüksek puan elde edilmesi hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutumun arttığını göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,91' bu çalışmada ise 0,90'dir.

3. Öz Yeterlilik Ölçeği; hemşirelerin öz-yeterlilik algısını belirlemek için Sherer ve ark. tarafından geliştirilmiş, Türkçeye Gözüm ve Aksayan (20) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek 23 madde ve dört alt boyuttan (Davranışa Başlama, Davranışı Sürdürme, Davranışı Tamamlama ve Engellerle Mücadele) oluşmakta, 1-5 arasında puanlanan bu likert tipi ölçekten; en düşük 23, en yüksek 115 puan alına bilmektedir. Alınan toplam puanın yüksek olması öz yeterlilik algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0,81, bu çalışmada ise elde 0,75'dir (16).

Değişkenler	Hemşireler (n=270)	Öğrenciler (n=175)	Toplam (n=445)
Cinsiyet			
Kadın	158 (58,5%)	135 (77,1%)	293 (65,8%)
Erkek	112 (41,5%)	40 (22,9%)	152 (34,2%)
Yaş (yıl)			
20-25	22 (8,2%)	170 (97,1%)	192 (43,2%)
26-30	113 (42,0%)	5 (2,9%)	118 (26,5%)
≥ 31	135 (49,8%)	-	135 (30,3%)
Medeni durum			
Evli	204 (75,6%)	10 (5,7%)	214 (48,1%)
Bekar	66 (24,4%)	165 (94,3%)	231 (51,9%)
Eğitim durumu			
Lise-Ön lisans	45 (16,7%)	-	45 (16,7%)
Lisans	203 (75,2%)	-	203 (75,2%)
Lisans üstü	22 (8,1%)	-	22 (8,1%)
Klinik deneyim (yıl)			
≤5	89 (33,0%)	-	89 (33,0%)
6-10	90 (33,3%)	-	90 (33,3%)
≥11	91 (33,7%)	-	91 (33,7%)

Etik

Araştırma için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Tarih: 20.05.2020 Karar:2020-05/27) onay alındıktan sonra Google Form ile anketler hemşire ve öğrencilere ulaştırılmış araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul edenler anketleri online olarak doldurmuşlardır.

İstatistiksel Analiz

Veriler IBM SPSS 22.0 (IBM Crop., Armonk, NY, USA) istatistik paket programında değerlendirilmiştir. Tanıtıcı bilgiler tablolarda sayı, yüzdelik dağılım şeklinde değerlendirilirken gruplar arasındaki fark ki kare testi bazı bilgiler ortalama ile birlikte verilmiş olup Kolmogorov-Smirnov testi sonucu gruplar arasındaki varyans

analizi Kruskal-Wallis Testi ve Mann Whiyet U Testi ile değerlendirilmiştir. Öz yeterlilik ve HMYTÖ arasındaki ilişki Spearman korelasyon testi ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Bulgular

Hemşirelerin yarısından fazlası (%58.5) kadın, büyük çoğunluğu (%49,8) 31 ve üzeri yaş %75,6'sı evli ve büyük çoğunluğu (%75,2) lisans mezunu, %33,7'sinin 11 yıl ve üstü klinik deneyim sahibidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%77,1) kadın, tamamına yakını (%97,1) 20-25 yaş arasında ve %94,3'ü bekarıdır. (Tablo 1)

Araştırmaya katılan hemşirelerin ölçekten

Değişken	n	HMYTÖ (X±SD)	Öz yeterlilik (X±SD)
Yaş (yıl)			
20-25	22	147,00±0,00	34,00±0,00
26-30	113	157,50±13,27	38,16±7,72
≥31	135	159,88±5,54	40,54±8,05
p*	270	KW:38,259 p<0,0001	KW:19,818 p<0,0001
Cinsiyet			
Kadın	158	160,48±12,54	39,11±9,74
Erkek	112	153,60±4,48	38,40±3,28
p**	270	t/df:5,648/208.231 p<0,0001	t/df:0,816/202,335 p>0,05
Medeni durum			
Evli	204	161,81±7,71	39,64±8,71
Bekar	66	145,00±7,55	36,33±2,07
p**	270	t/df:15,362/13,066 p<0,001	t/df:3,093/255,313 p<0,05
Eğitim durumu			
Lise-Ön lisans	45	163,50±16,74	42,00±8,12
Lisans	203	156,18±8,85	38,64±7,80
Lisans üstü	22	159,00±0,00	34,00±0,00
p*	270	KW: 1,359 p<0,0001	KW: 19,550 p=0,002
Klinik deneyim (yıl)			
≤5	89	154,50±6,14	36,25±2,88
6-10	90	156,15±12,44	43,39±7,68
≥11	91	162,25±10,55	36,75±9,04
p***	270	F:11,160 p<0,0001	F:21,911 p<0,0001

p*: Kruskal Wallis test
p**: Independent T test
p***: Oneway Anova
HMYTÖ; Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği

aldıkları puan ortalamaları değerlendirilirken çoklu karşılaştırmaların parametrik testlerinde tek yönlü ANOVA ve non-parametrik testlerinde Kruskal Wallis testi, ikili grup karşılaştırmalarında ise bağımsız T testi uygulanmıştır. İstatistiksel analiz sonucunda; 31 yaş ve üstü, kadın, evli, lise-ön lisans mezunu, 11 yıl ve üzeri klinik deneyimi olanların HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalamalarının diğerlerine göre yüksek olduğu belirlenmiştir. HMYTÖ puan ortalamasına göre yaş, cinsiyet, medeni durum ve mezuniyet durumu istatistiksel açıdan anlamlı belirlenirken ($p<0,05$), öz yeterlilik puan ortalamasına göre ise; yaş, mezuniyet durumu ve klinik deneyimin istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). (Tablo 2)

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçekten aldıkları puan ortalamaları değerlendirilirken ikili grup karşılaştırmalarında parametrik testlerinde bağımsız T testi ve non-parametrik testlerinde Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Araştırmaya katılan kadın ve 20-25 yaş aralığında olan öğrencilerin diğerlerine göre kendilerine güvenleri ve mesleklerine yönelik olumlu algıları istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek belirlenmiştir ($p<0,05$). (Tablo 3)

Öz yeterlilik puan ortalaması; öğrencilerin $42,94\pm 7,30$, hemşirelerin $38,88\pm 7,82$, HMYTÖ puan ortalaması; öğrencilerin $160,85\pm 12,66$ hemşirelerin $157,68\pm 10,56$ ve ölçeğin alt boyutları olan "hemşirelik mesleğinin özellikleri"

puan ortalaması öğrencilerin $82,94\pm 5,68$, hemşirelerin $80,02\pm 4,63$, "hemşirelik mesleğini tercih etme durumu" puan ortalaması öğrencilerin $37,97\pm 7,16$, hemşirelerin $37,25\pm 3,53$, "hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum" puan ortalaması öğrencilerin $39,94\pm 3,61$, hemşirelerin $40,39\pm 4,84$ 'dir.

Öğrencilerin öz yeterlilik, HMYTÖ toplam puan ve alt boyut olan hemşirelik mesleğinin özellikleri puan ortalamalarının hemşirelere göre daha yüksek olduğu aradaki farkın istatistiksel açıdan ileri derecede anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,0001$). Öğrencilerin pandemi sürecinde sahada çalışan hemşirelere yönelik çıkan öz verili ve başarı haberlerinden etkilendikleri bu durumun kendilerine olan güveni ve mesleklerine yönelik olumlu tutumu artırdığı düşünülmektedir. Hemşirelerin ise yalnızca hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum alt boyut puan ortalaması öğrencilerden yüksek olup anlamlılık saptanmıştır ($p=0,002$). Hemşirelerin mesleğinin genel durumuna yönelik olumlu çıkan bu sonuçlarının, pandemi döneminde özellikle hasta ve yakınlarından aldıkları olumlu tepkilerin yansıması olduğu düşünülmektedir (Tablo 4).

Araştırmaya katılanların HMYTÖ ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Spearman korelasyon testi kullanılmıştır. HMYTÖ toplam puanı ile alt boyutları olan "hemşirelik mesleği özellikleri ($p<0,001$, $r=0,830$) hemşirelik mesleğini tercih etme

Tablo 3. Hemşire öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalamaları arasındaki fark

Değişken	n	HMYTÖ (X±SD)	Öz yeterlilik (X±SD)
Yaş (yıl)			
20-25	170	164,00±0,00	43,14±7,29
26-31	5	160,76±12,84	36,00±0,00
p*	175	Z: -1,121 p>0,262	Z:-2,244 p<0,05
Cinsiyet			
Kadın	135	164,48±10,05	44,00±5,86
Erkek	40	148,62±13,16	42,62±7,65
p**	175	t/df:7,039/53,038 p<0,001	t/df:-1,044/82,257 p>0,05

p*: Mann Whitney U test

p**: Independent T test

HMYTÖ; Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği

durumu ($p<0,001$, $r=0,754$) hemşirelik mesleğine yönelik tutum ($p<0,001$, $r=0,711$) arasında yüksek-çok yüksek pozitif yönde ilişki belirlenmiştir. Hemşirelik mesleğine yönelik olumlu tutum içerisinde olanların mesleği isteyerek tercih ettikleri ve mesleğin özelliklerini benimsedikleri söylenebilir.

Öz yeterlilik düzeyinin hemşirelik mesleğini tercih etmede orta düzeyde etkili olduğu ($p<0,001$, $r=0,540$), mesleği icra edenlerin ya da icra edeceklerin ise öz yeterlilik düzeylerinin mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde zayıf bir etkiye sahip olduğu söylenebilir ($p<0,001$, $r=0,340$). (Tablo 5)

Tablo 4. Hemşireler ve son sınıf hemşirelik bölümü öğrencilerinin ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları

Gruplar	N=	Hemşirelik mesleğinin özellikleri X±SD	Hemşirelik mesleğini tercih etme durumu X±SD	Hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum X±SD	HMYTÖ Toplam X±SD	Öz yeterlilik Toplam X±SD
Hemşireler	270	80,02±4,63	37,25±3,53	40,39±4,84	157,68±10,56	38,88±7,82
Öğrenci hemşireler	175	82,94±5,68	37,97±7,16	39,94±3,61	160,85±12,66	42,94±7,29
Test	p*	t/df:- 5,926/318,130 p* > 0,05	t/df:- 1,381/230,594 p* > 0,05	t/df:- 3,354/201,523 p=0,001	t/df:- 5,857/390,022 p<0,0001	t/df:- 1,044/82,257 p<0,0001

p*:Independent T test
HMYTÖ; Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği

Tablo 5. Araştırmaya katılanların HMYTÖ ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişki (n=445)

Ölçekler	Hemşirelik mesleğinin özellikleri	Hemşirelik mesleğini tercih etme durumu	Hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum	HMYTÖ Toplam	Öz yeterlilik Toplam
Hemşirelik mesleğinin özellikleri	1,000	0,410**	0,483**	0,830**	0,159**
Hemşirelik mesleğini tercih etme durumu	0,410**	1,000	0,252**	0,754**	0,540**
Hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum	0,483**	0,252**	1,000	0,711**	0,034
HMYTÖ Toplam	0,830**	0,754**	0,711**	1,000	0,340**
Öz yeterlilik Toplam	0,159**	0,540**	0,034	0,340**	1,000

Spearman korelasyon testi
p*:Korelasyon $p<0,05$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.
p***:Korelasyon $p<0,001$ düzeyinde anlamlı kabul edilmiştir.
HMYTÖ; Hemşirelik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği

Tartışma

Hemşirelerin bazı değişkenlerine göre HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalamaları arasındaki fark

Araştırmaya göre hemşirelik mesleğini yapmakta olan 31 yaş ve üstü olanların kendilerinden daha küçük yaşta olanlara göre HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalaması yüksek bulunmuştur ($p<0,5$). Elde edilen bu bulgular diğer çalışmalar ile benzerdir (11,17). Yaşın ilerlemesi meslekte geçirilen sürenin artmasına ve deneyim sahibi olmayı da beraberinde getirebilmektedir (15,18). Mesleğin ilk yıllarında COVID-19 ile karşılaşan hemşireler mesleki ve psikolojik açıdan zor zamanlar geçirmektedirler (18,19). Salgın ve doğal afet gibi durumlara yönelik hemşirelik eğitim programlarının revize edilmesi, hemşirelerin ise bu tür olağan üstü durumlara yönelik baş etme yöntemlerine ait eğitimler ile desteklenmesi önemli katkılar sağlayabilir.

Yapılan bu çalışmaya göre hemşirelik mesleğini yapmakta olan kadınların erkeklere göre mesleki profesyonel değerleri daha fazla önemsedikleri saptanmıştır ($p<0,05$). Poorchangizi ve ark. (2019) hemşireler ve hemşire öğrenciler ile yaptıkları çalışmada bizim çalışmamız ile benzer bulgular ortaya koymuşlardır (15). Jose ve ark. (2020) COVID-19 hastalarına bakım veren kadın hemşireler ile mesleğe yönelik tutum ve öz yeterlilik düzeyi arasında pozitif yönde ilişki bulmuşlardır (19). Pandemi servisinde çalışan hemşireler ile yapılan çalışmalarda kadınların sürece dayanıklılıklarını destekleyen öz yeterlilik algılarının erkeklere göre yüksek olduğunu gösteren çalışmalar (15,19) olmasına karşın Shahrouf'un (2020) yaptığı çalışmada; COVID-19 pandemi hastanesinde çalışan kadın hemşirelerin erkeklere göre daha fazla stres yaşadıklarını ve öz yeterlilik düzeylerinin düşük olduğunu belirlemiştir (18). Araştırmaya katılan evli hemşirelerin öz yeterlilik ve mesleklerine olan olumlu tutumları bekarlara göre yüksektir ($p<0,05$). Medeni durum ile öz yeterlilik ve mesleğe yönelik bağlılık konulu çalışmaların sonuçları bu çalışma ile benzerdir (18-20). Tercan ve ark (2020) COVID-19 pandemisinde görev alan evli hemşirelerin ankiyete ve depresyon puanlarını bekarlara göre daha düşük saptamışlardır (21). Hemşirelerin pandemi koşullarında daha çok psikolojik ve sosyal desteğe gereksinimleri olduğu, evli hemşirelerin aile üyelerinden bu dönemde gördükleri desteğin

psikolojik iyi oluşlarına ve dolayısı ile mesleklerine olumlu yansıdığı söylenebilir. Bu sonuçlar, yalnız hemşirelerin pandemi sürecinde psikolojik açıdan kırılğan olabileceklerini düşündürmektedir.

Araştırmaya göre lise ve ön lisans mezunu hemşirelerin lisans ve lisansüstü mezunu olanlara göre HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalamaları yüksektir ($p<0,05$). Diğer çalışmalar (18-21) ile benzer olmayan bu bulgu lise ve ön lisans mezunu sayısının az, ileri yaşta olmaları ve araştırmanın yapıldığı bölge ile açıklanabilir.

Araştırmaya katılan hemşirelerin klinik deneyimleri artıkça kendilerine olan inançları ve mesleklerine olan tutumlarının anlamlı düzeyde arttığı belirlenmiştir. Mesleki deneyim, mesleğe yönelik olumlu tutum ve bireyin kendine olan güvenini olumlu yönde pekiştirebilir. (16,21,22). Mesleki deneyimi az olan hemşirelerin ise pandemi sürecinde mesleğe ve öz yeterliliğe yönelik daha kırılğan olabilecekleri öngörülmektedir (15,16). Pandemi ve doğal afetler gibi durumlarda deneyimi olan hemşirelerin mesleğe yeni başlayan hemşireler ile eş zamanlı çalışmaları genç ve deneyimi az olan hemşirelerin kişisel ve mesleki anlamda gelişimlerine katkı sağlayabilir. Pandemi sürecinde kıdemli-kıdemsiz hemşirelerin eşleştirilerek çalışma listelerinin oluşturulması bu noktada göz önünde bulundurulabilir.

Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin bazı değişkenlerine göre HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalamaları arasındaki fark

Araştırmada 20-25 yaş aralığında olan kız öğrencilerin HMYTÖ puanları $164,48 \pm 10,05$ ve öz yeterlilik puanları $44,00 \pm 5,86$ olup diğerlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksektir ($p<0,001$). Yapılan çalışmalarda da yaşı 20-25 yaşa aralığında olan öğrencilerin öz yeterliliklerinin yüksek olduğu ve bu çalışma ile benzer bulgulara sahip oldukları görülmektedir (9,15).

Erkek öğrencilerin hemşirelik mesleğini seçerken ekonomik nedenlerden dolayı seçtikleri kız öğrencilerin ise isteyerek bir meslek tercihinde buldukları COVID-19 pandemisinde Dos Santos (2020) yaptığı çalışmada tespit etmiştir (8). Bu sonuçlar, erkek öğrencilerin ekonomik nedenler doğrultusunda yaptıkları mesleki tercihlerinin sağlık sistemine ileriki zamanlarda olumsuz yansımaları olabileceği noktasında kaygı verici bulunmaktadır.

Hemşirelerin ve Öğrencilerin HMYTÖ ile öz yeterlilik puan ortalamalarının karşılaştırılması

Araştırmada, öğrencilerin “hemşirelik mesleğinin özellikleri, hemşirelik mesleğinin genel durumuna yönelik tutum, hemşirelik mesleğine yönelik tutum toplam puan ortalaması” hemşirelere göre yüksek ve istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p < 0.05$). COVID-19 pandemisinde hemşirelik bölümü öğrencilerinin ve hemşirelerin HMYTÖ ve öz yeterlilik puan ortalamalarını karşılaştıran çalışmalara rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışma ilk olma özelliği taşımaktadır. Öğrencilerin ve hemşirelerin mesleki profesyonel değerleri ile ilgili yapılan çalışmalarda öğrencilerin mesleki profesyonel değerlere olan inançları hemşirelere göre yüksek bulunmuştur (6,16,20). Bu araştırmada, öğrencilerin öz yeterlilikleri hemşirelere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. COVID-19 sürecinde hemşirelerin ve öğrencilerin ruhsal durumlarını değerlendiren çalışmalarda da bu araştırma bulgularını destekler nitelikte, öğrencilerin kendilerine olan inançlarının hemşirelere göre daha iyi olduğu görülmektedir (23-25). Huang ve ark (2020) yaptığı çalışmada hemşireler ve öğrenci hemşirelerin COVID-19 pandemisinde emosyonel stres ve baş etme yöntemleri arasındaki farklılık değerlendirilmiş, hemşirelerin anksiyete, korku, üzüntü ve öfke düzeyleri yüksek bulunurken öğrencilerin kendilerine olan inançlarının yüksek olduğu ve baş etme yöntemlerinin hemşirelere göre daha iyi olduğu belirlenmiştir (26). Hemşirelerin pandemi sürecinde etkinliği tam olarak bilinmeyen bir virüse karşı savaşmaları, enfekte durumu belli olmayan hastalar ile yakın temasta olmaları, uzun süren çalışma saatlerinde özel koruyucu kıyafetler içerisinde bulunmaları, aileleri ile kısıtlı zaman içerisinde görüşmeleri ve ailelerine hastalık bulaştırma riskleri gibi birçok nedenden dolayı aşırı strese maruz kaldıkları gözler önündedir (15,19). Bu nedenden dolayı hemşirelerin pandemi sürecini fiziksel ve psikolojik olarak öğrencilerden çok daha travmatik deneyimledikleri için bu durumların öz yeterliliklerine olumsuz yansıdığı yorumu yapılabilir. Hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin pandemi sürecinde mesleklerine olan tutumlarının ve öz yeterliliklerinin ne türden bir etkileşimden geçtiğini belirlemek için geniş ölçekli ve uzun süreç içeren kanıta dayalı çalışmalara gereksinim vardır.

Hemşirelik mesleğine yönelik tutum ve öz yeterlilik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi

Öz yeterlilik ile hemşirelik mesleğini tercih etme durumu ve hemşirelik mesleğine yönelik tutum arasında pozitif yönde korelasyon belirlenmiştir. Dolayısıyla, hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin öz yeterliliklerindeki bir artışın mesleklerine yönelik olumlu tutumlarını devam ettirmelerine yardımcı olacağı sonucuna varabiliriz.

COVID-19 pandemisinin ilk zamanlarında Hindistan’da görev yapan 120 hemşire ile gerçekleştirilen bir çalışmada; hemşirelerin öz yeterlilikleri ile mesleklerine yönelik tükenmişlik düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır (19). Moon (2016) Kore’de 145 hemşire ile öz yeterlilik ve mesleki benlik ilişkisini değerlendirdiği çalışmada; öz yeterlilik ve mesleki benlik kavramları arasında pozitif ilişki olduğu, öz yeterliliği yüksek olanların işten ayrılmalarının daha az yaşandığı belirlenmiştir (27). SARS pandemisi sırasında da hemşirelerin birçok psikolojik sıkıntı yaşadığı ve bu durumun mesleklerinde ayrılmak istemelerine yol açtığı ifade edilmiştir (14,28). Yapılan çalışmalar bu araştırma bulgularını destekleyici nitelikte olup; artan öz yeterlik, hemşirelik mesleğine yönelik tutumu yani mesleki bağlılık, profesyonellik, tercih etme ve devam ettirmede teşvik eden itici güç olarak yorumlanabilir.

Sınırlılıklar

Pandemi şartlarında çalışmanın verilerinin online olarak toplanması ve araştırmaya yalnızca Sivas ilindeki üniversitesinin hemşirelik öğrencileri ile aynı ilin pandemi hastanesindeki hemşirelerin dahil edilmesi çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma sonuçlarına göre; pandemi döneminde hemşirelik öğrencilerinin mesleklerine yönelik tutum ve öz yeterlilik düzeyleri hemşirelere göre yüksektir. Buna karşın yeni mesleğe başlayan hemşirelerin pandemi ile karşılaşmaları mesleklerine yönelik tutumu ve öz yeterlilik düzeylerini olumsuz etkilemiştir. Araştırmaya katılan 31 yaş ve üstü, kadın, evli, klinik deneyimi 11 yıl ve üzeri olan hemşirelerin diğerlerine göre mesleklerine olan tutum ve kendilerini yeterli hissetmeye yönelik inançları yüksek bulunmuştur. Ayrıca çalışmaya katılan 20-25 yaş aralığındaki kız

öğrencilerin diğer öğrencilere göre mesleklerine olan tutum ve öz yeterlilik algıları daha yüksektir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Bekar, erkek ve mesleğin ilk yıllarındaki hemşirelerin mesleğe yönelik tutum ve öz yeterlilik açısından zayıf oldukları ve desteklenmeleri gerektiği öngörülmektedir.
- Pandemi sürecinde mesleki deneyimi fazla olan hemşireler sağlık sistemi zincirinde kuvvetli bir halkayı oluşturmaktadır. Bu nedenle mesleğe yeni başlayan genç hemşireler ile yetişkin, klinik deneyimi fazla olan hemşirelerin çalışma saatlerinin eş zamanlı planlanması mesleki tutum ve kişisel yeterlilik açısından katkı sağlayabilir.
- Pandemi sürecine hastane yönetimi ve hemşirelik eğitim programının hazırlıksız olduğu söylenebilir. Bu tür durumlar için hemşire ve öğrenci hemşirelerin özellikle baş etme yöntemleri konusunda desteklenmelerine ve bu yöntemlere yönelik eğitimler verilmesine gereksinim duyulmaktadır.

İletişim: Gürcan Solmaz

E-Posta: gurcansolmaz@hotmail.com

Kaynaklar

1. Zheng S, Fan J, Yu F, Feng B, Lou B, Zou Q, Liang T. Viral load dynamics and disease severity in patients infected with SARS-CoV-2 in Zhejiang province, China, 2020: retrospective cohort study. *BMJ*. 369.
2. World Health Organization. (2021). Coronavirus disease 2019 (COVID-19): situation report. (20.08.2021).
3. Smith GD, N F, Li WHC. COVID-19: Emerging compassion, courage, and resilience in the face of misinformation and adversity. *Journal of Clinical Nursing*. 2020;29(9-10),1425.
4. Tan BYQ, Chew NWS, Lee GKH, et al. Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic on Health Care Workers in Singapore. *Ann Intern Med*. 2020 Aug 18;173(4):317-320.DOI: 10.7326/M20-1083.
5. Zhang W R, Wang K, Yin L, ZhaoWFF, Xue Q, Peng M, Wang HX. Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the COVID-19 epidemic in China. *Psychotherapy and psychosomatics*. 2020;89(4), 242-250.
6. Aktas YY, Karabulut N. Professional values in Turkish undergraduate nursing students and its reflection on caring behavior. *Kontakt*. 2017;19(2):116-21
7. Santos LMD. The Relationship between the COVID-19 Pandemic and Nursing Students' Sense of Belonging: The Experiences and Nursing Education Management of Pre-Service Nursing Professionals. *Int J Environ Res Public Health*. 2020 Aug 12;17(16):5848. DOI 10.3390/ijerph17165848. PMID: 32806697; PMCID: PMC7460042.
8. Dos Santos LM. How does COVID-19 pandemic influence the sense of belonging and decision-making process of nursing students: The study of nursing students' experiences. *International journal of environmental research and public health* 2020;17(15):5603.
9. Cao W, Fang Z, Hou G, Han M, Xu X, Dong J, Zheng J. The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Res*. 2020 May;287:112934. DOI: 10.1016/j.psychres.2020.112934. Epub 2020 Mar 20. PMID: 32229390; PMCID: PMC7102633
10. Bandura A. *Self Efficacy. The Exercise of Control*, New York: W H. Freeman & Co. Student Success. 1997;333:48461.
11. Park E J, Han JY, Jo NY. Effects of professional self-concept, self-efficacy on job satisfaction in general hospital nurses. *Journal of the Korean Data and Information Science Society*. 2016;27(1):191-201.
12. Zengin N, Pınar R, Cil Akinci A, Yildiz H. Psychometric properties of the self-efficacy for clinical evaluation scale in Turkish nursing students. *Journal of Clinical Nursing*. 2013; 23: 976-984, DOI: 10.1111/jocn.12257.
13. Lee AM, Wong JG, McAlonan GM, et al. Stress and psychological distress among SARS survivors 1 year after the outbreak. *Can J Psychiatry*. 2007;52(4):233-240. - PubMed
14. Maunder R, Hunter J, Vincent L, et al. The immediate psychological and occupational impact of the, 2003 SARS outbreak in

- a teaching hospital. *Canadian Medical Association Journal*. 2013;168:1245– 1251. PMID: 12743065 23.
15. Poorchangizi B, Borhani F, Abbaszadeh A, Mirzaee M, Farokhzadian J. Professional Values of Nurses and Nursing Students: a comparative study. *BMC Medical Education*. 2019;19(1):1-7.
 16. Yakar L, Yelpaze İ. Öğretmen yetiştiren programlara kayıtlı öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ve öğretmen öz-yeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2019;47:107-129.
 17. Woo T, Ho R, Tang A, Tam W. Global prevalence of burnout symptoms among nurses: a systematic review and meta-analysis. *J Psychiatr Res*. 2020;123:9–20. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2019.12.015. DOI: [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]
 18. Shahrour G, Dardas LA. Acute stress disorder, coping self-efficacy and subsequent psychological distress among nurses amid COVID-19. *Journal of nursing management*. 2020;28(7):1686-1695.
 19. Jose S, Dhandapani M, Cyriac MC. Burnout and Resilience among Frontline Nurses during COVID-19 Pandemic: A Cross-sectional Study in the Emergency Department of a Tertiary Care Center, North India. *Indian J Crit Care Med*. 2020;24(11):1081-1088. doi:10.5005/jp-journals-10071-23667
 20. Xiao H, Zhang Y, Kong D, Li S, Yang N. The effects of social support on sleep quality of medical staff treating patients with coronavirus disease 2019 (COVID-19) in January and February 2020 in China. *Med. Sci. Monit*. 2020;26:e923549
 21. Tercan M, Bozkurt FT, Patmano G, Saraçoğlu G, Gür SC. Anxiety and depression differences between the nurses working at a COVID-19 pandemic hospital. *Medical Science and Discovery*. 2020;7(6):526-531.
 22. Yüncü V, Yılan Y. COVID-19 Pandemisinin sağlık çalışanlarına etkilerinin incelenmesi: durum analizi. *Igd Univ Jour Soc Sci*. 2020;373-401:1-30.
 23. Zhan YX, Zhao SY, Yuan J, Liu H, Liu Y F, Gui L L, Li SY. Prevalence and influencing factors on fatigue of first-line nurses combating with COVID-19 in China: A descriptive cross-sectional study. *Current medical science*. 2020;40(4): 625-635.
 24. Tan BYQ, Chew NWS, Lee GKH, et al. Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic on Health Care Workers in Singapore. *Annals of Internal Medicine*. 2020;doi:10.7326/M20-1083
 25. Shanafelt T, Ripp J, Trockel M. Understanding and Addressing Sources of Anxiety Among Health Care Professionals During the COVID-19 Pandemic. *JAMA*. 2020. doi:10.1001/jama.2020.5893.
 26. Huang L, Lei W, Xu F, Liu H, Yu L. Emotional responses and coping strategies in nurses and nursing students during Covid-19 outbreak: A comparative study. *PLoS One*. 2020;15(8):e0237303. Published 2020 Aug 7. doi:10.1371/journal.pone.0237303
 27. Moon DH. Relationship between ego resilience, self-efficacy, and professional self-concept of the nurse in early-stage nurses. *Journal of the Korea Academia-Industrial cooperation Society*. 2016;17(8):646-653
 28. Nickell LA. Psychosocial effects of SARS on hospital staff: a survey of a large tertiary care institution. *Canadian Medical Association Journal*. 2004;170(5): 793–798. <https://doi.org/10.1503/cmaj.1031077> PMID: 14993174).